

פניני הפרשה

קרח

עלון מס' 1193

שנה כ"ד התשפ"ג

יו"ל ע"י הקרן לזיכוי הרבים. נייד: 052-7654216
כתובת: רח' הרב רוזובסקי 14/13 אשדוד. דוא"ל: 7654216@gmail.com

עין רואה

פרשתנו פותחת בכך שקרח לקח דבר מסוים: "ויקח קרח", אך הפסוק לא מפרט לנו מה לקח. רש"י מבאר שלקח את עצמו לצד אחד במחלוקת. ובהמשך הפרשה שואל רש"י: "וקרח שפקח היה מה ראה לשמות זוז?", ועונה "עינו הטעות, ראה שלשלת גדולה עומדת הימנו, שמואל שקול כמשה ואהרן" וכו'. ועדיין אינו מובן אם היה בעל רוח הקודש איך בא לכלל טעות כזו?

התשובה טמונה במה שרש"י כותב "עינו הטעות", כי השוחד יעזור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים, אפילו בעלי רוח הקודש! ועד כדי כך הרחיק בטעותו שהחל לשאול שאלות בדיני ציציית ומזווה שכל אחד מבין שהם שמות. משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו משאית מלאה גלגלים, אבל למשאית עצמה אין גלגלים, ודאי שהיא לא תסע...

בעומק הענין ביאר הסבא מנובהרדוק שכח העין של האדם יש בחירה – או שהיא הולכת אחרי הרצונות והתאוות, ועל זה נאמר "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עינכם", או שהיא הולכת אחר האמת. וזה היה ההבדל בין קרח למשה רבנו – קרח שעינו הטעותו נפל במחלוקת ונבלע באדמה למרות שהיה במדרגה רמה, לעומת זאת משה רבנו שהלך אחרי האמת נאמר עליו "לא כהתה עינו ולא נס ליחו" וכל מעשיו נעשו על פי ה'.

*

מסופר על אחד מתלמידיו של הגאון רבי חיים מבריסק וצ"ל שעזב את לימוד הגמרא ונתפס ברשת ההשכלה. אותו תלמיד נכנס ללמוד באוניברסיטה, וכיון שהיה חריף ושנון, עלה במדרגות הלימודים האקדמיים והפך להיות פרופסור. בד בבד לגדולתו בלמודי ההשכלה, זנח את קיום התורה והמצוות, וכמעט שכח כי למד פעם בישיבה.

לימים, הוצרך לעבור דרך העיירה בריסק מקום לימודיו לשעבר ומקום מושבו של רבו רבי חיים. התלבט אותו תלמיד אם כדאי להיכנס לרבו לשעבר, באיזה פנים יוכל לקבל פניו, אבל כיון שרצה להתבשם מחכמת רבו, נכנס על אף הכל. לאחר ששוחחו על דא ועל הא, שאלו רבי חיים איך קרה שהפסיק לשמור מצוות. ענה לו התלמיד: "כבוד הרב! מוכן אני היום לחזור וללמוד בישיבה ולקיים מצוות, אבל יש לי כמה שאלות וכמה ספקות בעניני דת ואמונה. אם הרב יענה לי והדברים יתיישבו על לבי, אשאר ללמוד בישיבה!". ענה לו רבי חיים: "לפני שתשאל את שאלותיך, ברצוני לדעת מתי התעוררו לך השאלות, האם לפני שסגרת את הגמרא ועזבת את הישיבה או אחרי, לפני שאכלת נבלות וטריפות או אחרי כן?". ענהו התלמיד: "האמת, שהשאלות התעוררו רק אחרי שעזבתי את הישיבה ואת קיום המצוות". רבי חיים הישיר אליו מבט ואמר: "אם כן, אלה לא שאלות על היהדות, אלא "תשובות" למעשים שאתה עושה, ועל תשובות אין תשובות!".

מפל מלמדי השכלתי	עצה טובה
מה לומדים מן – מוטום החיים הם פמו מוטום. אם לא מתקדמים – נופלים.	כדי להרגיע מתח ולחץ, נסה לתרגל טכניקות הרפיה כמו תרגילי נשימות, דמיון מודרך, אשר הוכחו כמרגיעות במצבי מתח ולחץ. תרגילים כאלה יכולים לשפר את מצב הרוח ולהפחית כאבים. (נ. גריץ).

מגיד דבריו / פנינה מתורתו של הגאון רבי בוגיד סעדון זצ"ל

"מי שהוא פקח, כשרואה הזמנים שעברו עליו בהבל, ישמע לקול מוריו שגם שאר הדרכים שחושק בהם עתה ונראים לו עקרוניים, גם הם הבל רק שיהיה עמלו בתורה. והעיקר שידע אדם תכליתו, ובפרט להרגיל את בניו על לימוד התורה ולהשאיר אחריו זרע כשר וצדיק, שזהו התכלית המועיל לו בעולם הבא".
(מגיד חדשות" ח"י דרוש כ"ו).

"כי כל העדה כלם" ס"ת מילה, לרמוז שאמר להם שכל העדה נימולו בברית, וכמ"ש בכריתות (דף ט' ע"א) וא"כ "כלם קדושים" שמילה זה אות ברית קדש (כמ"ש בזהר חדש פר' חקת ע"ש). (הרה"ג ר' רחביה הרוק שליט"א).

נקודת חן / עובדיה חן

חיבור בחיבור

בכמה מקומות מצא מרן שליט"א שדבריו של הרמב"ם בפירוש המשנה שופכים אור על דבריו בחיבור. הנה דוגמא אחת: בענין פקוח נפש בשבת, כותב הרמב"ם (בהלכות שבת פ"ב ה"ג): "כשעושים דברים אלו לחולה, אין עושים אותם לא על ידי נכרים ולא על ידי קטנים ולא על ידי עבדים ולא על ידי נשים, כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם". מרן בכסף משנה שם ובב"י סימן שכ"ח נתקשה בלשון "גדולי ישראל וחכמיהם", הרי מתחילה שלל נכרים, קטנים, עבדים ונשים, משמע שבישראלים גדולים שפיר דמי, ולמה שם בצד השני של המשוואה את גדולי ישראל וחכמיהם? מרן נדחק לפרש וכתב: לכך נראה לי גדולי ישראל וחכמיהם דנקט רבנו, גדולים למעוטי קטנים, ישראל למעוטי נכרים, וחכמיהם למעוטי נשים דדעתן קלה. בא מרן שליט"א בירחון "אור תורה" (טבת תשס"ה סי' מ"ו) ומוצא שדברי הרמב"ם עשירים במקום אחר - בפירוש המשנה (מסכת שבת סוף פרק י"ח) שכותב שם להדיא שעדיף לכתחילה לקחת חכמים דוקא, משום שאם נקח עמי הארץ, יתרגלו בחילול שבת ותהיה השבת קלה בעיניהם, ולהבא לא יבחינו בין חולה מסוכן לחולה שאינו מסוכן. ואם כן, דברי הרמב"ם כפשטם שיש להעדיף גדולי ישראל וחכמיהם ממש, ומכל מקום ודאי שכשאין חכמים עושים בכל אדם.

יש גם שבחיבור עצמו דבריו במקום אחד עניינים ובמקום אחר עשירים. בהלכות תפלה (סוף פרק ט"ו) כותב הרמב"ם: "כל כהן שאינו עולה לדוכן, אע"פ שביטל מצות עשה אחת, הרי זה כעובר על שלש עשה, שנאמר כה תברכו את בני ישראל, אמור להם, ושמו את שמי". אם נשוה את לשונו למקור בגמ' בסוטה (דף ל"ח ע"ב), נראה ששם כתוב "עובר בשלש עשה" ולא "כעובר". מרן בכסף משנה נרגש בזה וכתב: "וסובר רבנו דלאו דוקא עובר אלא הרי זה כעובר, משום דליכא לשון צווי אלא כה תברכו". מעיר על כך מרן שליט"א בספרו "מגדולי ישראל" ח"ג (עמ' תע"ד) שמרן בשעה שכתב זאת נעלמו מעיניו דברי הרמב"ם בספר המצוות, והרמב"ם כאן בהוסיפו כ"ף הדמיון נאמן לכלל שקבע שם בשורש התשיעי כי כאשר מצוה נכפלת בתורה כמה פעמים נחשבת רק למצוה אחת.

תופעה רווחת היא בספרי רבנו הרמב"ם שדבריו עניינים במקום אחד ועשירים במקום אחר.

לעתים הסיבה שקיצר במקום אחד, הוא בגלל אופי הספר שאינו מאפשר הרחבה. הנה דוגמא: בהלכות דעות (פרק א' הלכה ו') כותב הרמב"ם: "כך למדו חכמים בפירוש המצוה הזו 'והלכת בדרכיו' - מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש". אם נשוה את לשונו של הרמב"ם למקור בלשון הגמרא (שבת קל"ג ע"ב) נמצא ששם הלשון פשוטה: מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום, ואילו הרמב"ם שלש פעמים מדגיש: מה הוא "נקרא" חנון וכו'. מה הבנת הנקרא כאן? אף אחד מן המפרשים לא עמד על הבחנה זו, עד שבא מרן הגר"מ מאזוז שליט"א בספרו "מגדולי ישראל" ח"ג (עמ' תס"ח) ומצא שדברי הרמב"ם עשירים במורה נבוכים (חלק א' פרק נ"ד), שם מבאר הרמב"ם בהרחבה שכל התארים שאנו אומרים על הקב"ה אינם מדויקים, מפני שאצל הקב"ה אין התפעלות והתרגשות ח"ו של רגשי חנינה ורחמנות וקדושה, אלא שהוא כביכול עושה ברצונו הפשוט פעולות הנקראות אצלנו חנון ורחום וכו'. כשאנו אומרים על הקב"ה "רחום וחנון", הכוונה שהוא פועל פעולות שאם בן אדם היה עושה אותן היינו אומרים עליו שהוא רחמן. כעת מובן היטב דיוק לשון הרמב"ם בחיבורו: "מה הוא נקרא רחום, מה הוא נקרא חנון". ולכן סיים "אף אתה היה חנון היה רחום" וכו', ולא כתב היה "נקרא" חנון, כי באדם יצדקו התארים כפשוטם.

מעניין שמרן גם מצא דוגמא הפוכה, שדבריו של הרמב"ם בחיבור שופכים אור על מה שכתב במורה נבוכים. בספר "מגדולי ישראל" ח"א (במאמר על הרמב"ם) כותב מרן שליט"א שמה שכתב בכמה מקומות במורה נבוכים (ח"ב פל"ו וח"ג פ"ח ופרק מ"ט) שחוש המישוש חרפה הוא לנו, היתה לו בזה כוונה נסתרת, ו"רבינו ידע היטב קדושת חוש המישוש כשישתמשו בו על טהרת הקדש, ודבריו בזה יקרים מזהב ומפז רב בפ"ה בהלכות דעות (הלכה ד' וה'), אלא שדבריו עניינים במקום אחד ועשירים במקום אחר".

ויספרו לבניהם / ספור לשלחן השבת

ההתפטרות האצילית

קיבלנו שהכוונה שעל כל פעם שהכהן מזה, חייב טבילה, היינו לטבול אצבעו בדם, ולא מדובר בטבילת גופו במקוה טהרה."

נרעש רבי נתן מגאונותו של רבי משה, והבין כי לפניו עומד אדם גדול בתורה. מבלי להתחשב בתפקידו הרם, הודיע על אתר בפומבי כי **ברגע זה הוא מתפטר ממשרתו כדיין העיר**, אחר שנוכח לראות שגאונותו של "השבו" עולה עליו פי כמה.

המנהג היה כי בכל יום מחוץ לבית המדרש ישבו בעלי דינים מבני העיר והמתינו שרבי נתן יפסוק את דינם. כאשר היה מסתיים סדר הלימוד בבית המדרש, היו נכנסים בעלי הדינים ורבי נתן היה יושב בדין. באותו יום, פנה רבי נתן אל קהל הממתינים ואמר להם: "אינני דיין יותר, מהיום והלאה **האורח מבבל, הוא רבי ומורי ואני תלמידו**, ואתם מנוהו על קהל קורדובה לדיין".

אט אט התגלתה גדולתם של רבי משה ובנו רבי חנוך כתלמידי חכמים מופלגים. תלמידי בית המדרש, החלו מרצים בפניהם את ספיקותיהם, והם היו פושטים להם אותם כלאחר יד.

יהודי קורדובה שמעו לעצת רבי נתן, ומינו את רבי משה לדיין וכיבדוהו בגלימה יקרה ובכרכרה כיאה לכבודו.

שמע גדולתם הגיע גם לשודד הים אשר שבה אותם, וכאשר נוכח לגלות כי היהודים שמכר לעבדים הרי הם גדולים מכפי שחשב, ביקש לחזור בו מהמכירה, ולדרוש בעבורם כופר גדול יותר, אך מלך ספרד מנע ממנו את מזימתו, כיון שראה מעלה וגדולה בכך שיהודי ממלכתו יוכלו לפסוק את פסקיהם בעצמם, מבלי להריץ עוד איגרות אל ישיבות בבל.

רבי משה השתקע בקורדובה, התחתן בשנית עם בת למשפחה מיוחסת, וגם לבנו רבי חנוך לקח אשה ממשפחה חשובה. שמו נודע בכל העולם היהודי, גדולי הדור שלחו אליו שאלות הלכתיות ועמדו עמו בקשר הלכתי הדוק.

ידוע המעשה על ארבעת השבויים מגאוני בבל שנשבו על ידי שודדי ים ונפדו בקהילות ישראל. בשולי המעשה, ישנה עובדה מרתקת המלמדת עד כמה שיקולים של כבוד ומנהיגות היו רחוקים מעולמם של חכמי ישראל:

השבויים רבי משה ובנו רבי חנוך, נפדו על ידי יהודים בעיר קורדובה שבספרד. יהודי המקום סברו כי יהודים פשוטים הם, ועל כן לא כיבדו אותם כיאה למעמדם, אלא הושיבו בשולי בית המדרש, מקום בו ישבו העניים ודלת העם. כה צנועים וענוים היו, שגם מצדם לא גילו לאיש על בקיאותם הרבה בכל מקצועות התורה. הם השתתפו בשיעורים שנמסרו בישיבה הגדולה של קורדובה, אך לא התערבו ולא הראו את כוחם, כך שזהותם האמיתית לא נחשפה.

בעקבות המרחק שהיה בין קהילת קורדובה לבבל, לא היו בני הקהילה בקיאים בדברי חכמינו ז"ל. במעט שידעו היו דורשים והופכים עד שלמדו כיצד לנהוג, ובמקרים קשים היו מריצים איגרות אל ישיבות בבל, אך זמן רב היה עובר עד אשר זכו לקבל מענה.

את הקהילה היהודית שבקורדובה הנהיג באותה העת הדיין רבי נתן שהיה חסיד גדול. באחת הפעמים בהן ישבו רבי משה ובנו רבי חנוך בפאתי בית המדרש, והקשיבו לשיעורו של רבי נתן, שנה רבי נתן את התוספתא ביומא פרק ג': "על כל הזאה טבילה", ופירש שבכל פעם שהכהן הגדול מזה מהדם ביום הכפורים, עליו לטבול במקוה טהרה.

לאחר השיעור ניגש רבי משה – שהיה ידוע בקורדובה בכינוי "השבו" – אל רבי נתן והעיר: "לפי דברי כבודו, הכהן הגדול טובל ארבעים ושלוש טבילות ביום הכפורים, שכן הוא היה מזה ארבעים ושלוש הזאות, והרי מפורש בגמרא שהכהן הגדול טובל רק חמש טבילות ביום הכפורים!..."

מצחו של רבי נתן נחרש קמטים. "אכן צודק 'השבו'... אם כן, מה הכוונה על כל הזאה טבילה?", התפלא בינו לבין עצמו.

"אם יורשה לי אומר לכבודו", נענה רבי משה, "אנו

ראשון בקודש

הראשון שאמר את הכלל "ספק ברכות להקל" מרן בש"ע א"ח סימן קע"ד סוף סעיף ד'.

אור המאיר

שאלות ותשובות שענה לשואליו בקצרה מרן רה"י הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א

שאלה: האם מר אביו מרן הגה"ק איש מצליח זיע"א נהג להתנועע בתפלת העמידה?
תשובה: לא. והקפיד שלא לנענע דהוי כעומד לפני המלך. מכל מקום להתנועע קצת מותר.

שאלה: בית כנסת שהמנין שבו מורכב מזקנים שאינם יודעים קרוא וכתוב ואינם מבינים לשון הקדש, האם הש"ץ יעשה חזרה, וכך האם מותר להם לענות אמן?
תשובה: כל עמי הארץ מאז ומעולם שבשבילם נתקנה החזרה לא היו מבינים על מה הברכה, וענו אמן ויצאו ידי חובה, ויש כאלה שלא שמעו והניפו להם בסודרין וענו אמן (סוכה דף נ"א ע"ב). וכן היה המנהג בכמה קהלות לפני שני דורות.

שאלה: כשהשליח צבור אומר "ברכו את ה' המבורך", האם עליו לברוע?
תשובה: לא. ובספר שלחן הטהור לאדמו"ר מקומרנא (סימן נ"ז ס"א) כתב על זה סימן "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה". ועיין ביאור הלכה (סימן קי"ג ס"ג). ואכמ"ל.

שאלה: האם על החזן לעמוד בשעת אמירת "נשמת כל חי" הנאמרת בשחרית של שבת?
תשובה: אין צריך, אבל נהגו לעמוד.

שאלה: בית כנסת אשכנזי שיש בו תקנה שהעולה להתפלל כשליח ציבור לא ישנה מהנוסח שלהם, האם רשאי ספרדי לעלות חזן שם (כגון שיש לו אזכרה וכדומה) ולהתפלל בנוסח שלהם, ומה הדין להיפך באשכנזי הרוצה לעלות חזן בבית כנסת ספרדי?
תשובה: ספרדי יכול לעלות ולהתפלל בנוסח שלהם, אבל במבטא שלנו (עי"ן וחי"ת וקמץ גדול וכו'). ואשכנזי שמבטא האותיות כהלכה יכול לעלות לכתחילה ש"צ בביהכ"נ ספרדי בנוסח ספרדי, כי כך היה מִבְּטָא חכמי צרפת ואשכנז בימי רש"י ז"ל והראשונים כידוע. (ועיין לקמן סימן תתס"ח).

שאלה: כהן שיש לו אזכרה של אמו, האם עדיף שיתפלל ש"ץ ולא ישא כפיו (כשיש כהנים אחרים הנושאים כפיהם), או עדיף שלא יהיה ש"ץ וישא כפיו?
תשובה: יש דעות שונות בזה, וטוב לחלק שיהיה ש"ץ בשחרית וישא את כפיו במוסף, או שיהיה ש"ץ במנחה וערבית.

שאלה: אשה שאינה מתפללת תפלת י"ח מתוך עצלות גרידא, אך ברכות השחר קוראת בדרך כלל. האם יש לכופה להתפלל שמונה עשרה?
תשובה: אין לכופה בזה. וכן נהגו בגירבא ובתימן להסתפק בברכות השחר ובתפלה קצרה. וכן ראיתי במאמר אחד להגר"י קאפח (נר"ו) שכתב דאמותינו התפללו כדין תורה לפני תקנת עזרא, שכל אחד היה מתפלל כפי צחות לשונו, כמ"ש הרמב"ם (בפ"א מהלכות תפלה הלכה ב' והלכה ג'). ע"ש.

שאלה: האם צריך להאריך בתפלת העמידה?
תשובה: אין צריך להאריך בעמידה רק לכוין פירוש המלים ותו לא, כי אין אנו בקיאים בכוונות של יודעי ח"ן.

לקבלת העלון בדוא"ל, שלחו בקשה ל: 7654216@gmail.com

לע"נ רחל בת מזל ע"ה
לע"נ לאה בת שרה ע"ה
לע"נ יוסף יצחק ז"ל בן שושנה תבלח"ט

להצלחת פסח יוסף בן מלכה הי"ו

לע"נ רבי עובדיה בן לולו זצ"ל
לע"נ רבי אליהו בן אסתר זצ"ל
לע"נ אפרים בן מימה פנינה ז"ל